

L'exception de Connexité en Procédure Civile de l'Iran et de la France

Badie Fathi*

Assistant Professor of Faculty of Law and Political Sciences
of Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Abstract

Il est possible que deux ou plusieurs affaires connexes devant deux juridictions distinctes et également compétentes est en train d'être instruit et en ce cas il exige que ces affaires mettent ensemble, envisageant ces raisons: la réduction des coûts sociaux et économiques, de permettre au juge de connaître correctement le problème et de résoudre tous les aspects du litige plus rapidement, la bonne administration de la justice, la prévention des jugements contradictoires et l'intérêt d'une bonne justice de les faire instruire et juger ensemble. Dans ce cas, le demandeur et le défendeur ont le droit et même l'obligation de soulever de Exception de connexité Selon l'article 103 de la loi de procédure civile d'Iran approuvée le 9 avril 2000 après JC. L'exception de connexité peut être soulevée devant les deux juridictions. Les systèmes de procédure civile de l'Iran et de la France sont similaires à cet égard, mais il existe également des différences : par exemple, si L'exception de connexité est acceptée, les affaires connexes devraient-elles être renvoyées devant le premier tribunal ou le deuxième tribunal ? Il est nécessaire d'avoir un lien entre les affaires dans la procédure civile iranienne et française. Le lien peut être un lien simple, un lien suffisant et un lien complet (l'indivisibilité des prétentions). Il semble qu'un lien simple ne puisse pas de se dessaisir et de renvoyer de l'affaire, mais un lien suffisant et un lien complète peuvent de se dessaisir et de renvoyer de l'affaire. Parce que dans ce cas il existe entre les litiges un lien tel qu'il soit de l'intérêt d'une bonne justice de les faire instruire ou juger ensemble. En Iran L'exception de connexité a caractéristique de l'ordre public Donc Le juge peut, d'office, ordonner la jonction de plusieurs instances pendantes devant lui Mais en France Il résulte des articles 101 et 103 Code de procédure civile que le renvoi pour connexité doit être demandé par les parties. On admet que le juge ne peut relever d'office l'existence d'une connexité entre deux affaires. L'exception de connexité peut être soulevée par l'une des parties, mais aussi par un tiers mis en cause ou intervenant volontairement au litige Et pour raison d'ordre public. Le délai de soulevée L'exception de connexité, contrairement à la règle stipulée à l'article 87 du Code de procédure civile, qui stipule que les exceptions doivent être

* bazm.2636@yahoo.com

How to Cite: Fathi, B. (2023). L'exception de Connexité en Procédure civile de l'Iran et de la France. *Private Law Research*, 12(45), 9-41. doi: 10.22054/jplr.2024.75175.2778

soulevées avant la fin de la première audience, Elle peut être déposée devant la Cour d'appel et la Cour de cassation. Par conséquent le délai pour soulever l'exception de connexité n'est qu'à la fin de la première audience. En France, il y a toujours eu un scepticisme face aux exceptions à la tradition héritée du droit romain. Parce que les soulevées entraînent des retards dans les procédures et la justice. Selon cette tradition issue de la domination romaine in limine litis, à l'article 74 du Code de procédure civile, il est stipulé que Les exceptions doivent, à peine d'irrecevabilité, être soulevées simultanément et avant toute défense au fond ou fin de non-recevoir. Il en est ainsi alors même que les règles invoquées au soutien de l'exception seraient d'ordre public. La demande de communication de pièces ne constitue pas une cause d'irrecevabilité des exceptions. Les dispositions de l'alinéa premier ne font pas non plus obstacle à l'application des articles 103, 111, 112 et 118. Il est précisé à l'article 103 que L'exception de connexité peut être proposée en tout état de cause, sauf à être écartée si elle a été soulevée tardivement dans une intention dilatoire. Ce qui est dit à l'article 103 «sauf à être écartée si elle a été soulevée tardivement dans une intention dilatoire» peut être critiquable. , Parce que l'objectif principal L'exception de connexité est la prévention des jugements contradictoires et avec cette déclaration, cet objectif est violé. En France Les recours contre les décisions rendues sur la connexité par les juridictions du premier degré sont formés et jugés comme en matière d'exception d'incompétence. En cas de recours multiples, la décision appartient à la cour d'appel la première saisie qui, si elle fait droit à l'exception, attribue l'affaire à celle des juridictions qui, selon les circonstances, paraît la mieux placée pour en connaître. Mais en Iran Les les décisions Concernant L'exception de connexité ne sont sujettes à aucun recours. Il s'agit d'une faille dans la loi et il est suggéré de la modifier. le fait de ne pas pouvoir porter plainte dans ce domaine est l'un des défauts de la loi sur la procédure civile, et il est suggéré que la loi soit amendée. Lorsque les juridictions saisies ne sont pas de même degré, l'exception de connexité ne peut être soulevée que devant la juridiction du degré inférieur. Bien que cela soit contraire au principe Double degré de juridiction. Les tribunaux français ont rarement accepté la connexité internationale Mais en Iran, selon l'article 971 du Code civil, cela n'est pas acceptable.

Keywords: Lien complet, lien Suffisant, L'exception de connexité, La bonne Administration de la Justice.

ایراد امر مرتبط در آیین دادرسی مدنی ایران و فرانسه

استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

بدیع فتحی * ID

چکیده

ممکن است دو یا چند دعوا در یک مرجع یا چند مرجع که دارای صلاحیت هستند، در حال رسیدگی و این پرونده‌ها با یکدیگر مرتبط باشند. در این حالت صرفه‌جویی در هزینه‌های اجتماعی و اقتصادی اصحاب دعوا، جلوگیری از صدور آرای متعارض و به‌طور کلی قضاوت و اداره شایسته جریان دادرسی ایجاب می‌کند که این پرونده‌ها با یکدیگر ادغام یا تجمیع شوند. در این صورت اصحاب دعوا حق و حتی تکلیف دارند که ایراد امر مرتبط را مطرح کنند. از آن‌رو که به باور نگارنده ایراد امر مرتبط جزء ایرادهای دارای ویژگی نظم عمومی است و دادگاه نیز می‌تواند راساً چنین ایرادی را مطرح کند و از همین‌رو نیز مهلت طرح آن تا پایان جلسه نخست دادرسی نیست. در فرانسه نیازی نیست که ایراد امر مرتبط هم‌زمان یا پیش از دفاع ماهوی یا ایراد عدم پذیرش دعوا طرح شود. به نظر می‌رسد که در صورت وجود پرونده‌های مرتبط در مراجع با درجه عالی و تالی در ایران نیز همچون فرانسه، این ایراد به نفع مرجع عالی قابل طرح است. این امر هر چند خلاف اصل دودرجه‌ای بودن رسیدگی است، اما به جهت وابستگی آیینی دعوای مرتبط و در راستای اصل اداره شایسته جریان دادرسی، در نهایت قضاوت شایسته را تأمین می‌کند. قانون آیین دادرسی مدنی ایران در مورد قابلیت شکایت از ایراد نپذیرفتن امر مرتبط، دارای کاستی است، اما در فرانسه این ایراد همانند قرار نبود صلاحیت، قابل شکایت است.

واژگان کلیدی: ارتباط کامل، ارتباط کافی، ارتباط ساده، ایراد امر مرتبط، اداره شایسته جریان دادرسی.

مقدمه

یکی از ایرادهایی قابل طرح در جریان رسیدگی به دعوی مدنی، ایراد امر مرتبط است. در حقیقت ممکن است که در جریان رسیدگی به یک دعوا، دادگاه آگاه شود یا هر یک از دو طرف اعلام دارد که دعوی مرتبط دیگری در همان شعبه یا در شعبه دیگری از همان دادگاه یا مرجع دیگری وجود دارد. در این صورت اصل اداره شایسته جریان دادرسی، قضاوت شایسته، جلوگیری از صدور آرای متناقض، اشراف قاضی به رسیدگی بهتر و سریع تر، اقتضا دارد که به همه پرونده‌ها یک جا رسیدگی کند. این ایراد تحت عنوان ایراد امر مرتبط یا ایراد ارتباط^۱ شناخته می‌شود. در قانون آیین دادرسی مدنی ایران برابر ماده ۸۴، در موارد زیر خواننده می‌تواند ضمن پاسخ نسبت به ماهیت دعوا، ایراد کند و در بند ۲ همین ماده مقرر شده است که «دعوا بین همان اشخاص در همان دادگاه یا دادگاه هم‌عرض دیگری قبلاً اقامه شده و تحت رسیدگی باشد و یا اگر همان دعوا نیست دعوایی باشد که با ادعای خواهان ارتباط کامل دارد.» این ایراد را برخی از دادرسی‌دانان تحت عنوان «ایراد امر مطروحه» قلمداد کرده‌اند، در حالی که به نظر می‌رسد در این بند دو ایراد امر مطروحه و ایراد امر مرتبط با هم آورده شده است. ریشه آوردن هم‌زمان این دو ایراد در یک بند به کد آیین دادرسی مدنی ۱۸۰۶ فرانسه برمی‌گردد.

در حقیقت هنگامی که دعوای مدنی مرتبط^۲ هم‌زمان رسیدگی نمی‌شوند، اصحاب دعوا حق دارند که درخواست ادغام^۳ یا تجمیع دعوای مطروح کنند. در آیین دادرسی مدنی ایران و فرانسه تفاوت‌هایی در خصوص حق طرح ایراد دارند و نیز زمان طرح آن و همچنین رژیم حقوقی ادغام یا تجمیع دعوای قابل اعتراض بودن تصمیم قضایی راجع به ایراد امر مرتبط وجود دارد. در زیر به شرح جنبه‌های مختلف آیینی ایراد امر مرتبط می‌پردازیم. نخست به مفهوم و شرایط ایراد ارتباط می‌پردازیم (۱) و سپس به جنبه‌های آیینی ایراد ارتباط (۲)، خواهیم پرداخت.

1. Exception de connexité

۲. ارتباط در قانون آیین دادرسی کیفری نیز جایگاه ویژه‌ای دارد (ماده‌های ۹۹، ۳۱۱، ۳۱۳، ۵۱۰ و...).

3. la jonction d'instances

۱. مفهوم و شرایط

از آن رو که در میان نویسندگان دادرسی مدنی در مورد مفهوم ایراد امر مرتبط اختلاف‌هایی وجود دارد، نخست ما به مفهوم و قلمروی ایراد امر مرتبط و سپس به شرایطی که برای طرح ایراد امر مرتبط باید وجود داشته باشد می‌پردازیم.

۱-۱. مفهوم ایراد امر مرتبط

۱-۱-۱. تعریف و قلمرو

هنگامی که بین دو یا چند پرونده ارتباط وجود دارد و به صورت جداگانه مورد رسیدگی قرار می‌گیرند، در این صورت صرفه‌جویی در هزینه‌های اقتصادی و اجتماعی دعوا و اشراف بهتر قاضی به پرونده، اداره بهتر دادرسی و جلوگیری از صدور احکام متعارض^۱ و به طور کلی قضاوت شایسته ایجاب می‌نماید که پرونده‌ها با یکدیگر رسیدگی شوند؛ لذا به منظور ادغام^۲ یا تجمیع پرونده‌ها «ایراد ارتباط یا امر مرتبط» قابل طرح است.^۳ این ایراد هم در دادگاه نخستین و هم در دادگاه پژوهش (تجدیدنظر) و دیوان عالی قابل طرح است. در حقیقت هر چند دیوان عالی کشور دادگاه نیست، اما منظور از واژه دادگاه در ماده‌های ۸۴ و ۱۰۳ ق. آ. د. م. مانند ماده ۱۰۷ ق. آ. د. م. مطلق مرجع رسیدگی کننده است و لذا شامل دیوان عالی کشور نیز می‌شود. به نظر می‌رسد با توجه به مبانی ایراد امر مرتبط که اصل اداره شایسته جریان دادرسی، قضاوت شایسته، جلوگیری از صدور آرای متعارض و متهافت، اشراف قاضی به رسیدگی بهتر و سریع‌تر می‌باشد، می‌توان از آن قاعده عمومی ساخت و در همه مراجع موسوم به شبه قضایی نیز آن را قابل اعمال دانست.

1. pour une meilleure administration de la justice, et plus particulièrement pour éviter une éventuelle contrariété de décisions.

۲. با توجه به اهمیت تفکیک و شناخت دقیق معانی و اثر آن بر پیشرفت علوم، شایسته گفتن است که ما در این مقاله ادغام را برای مواردی به کار می‌گیریم که پرونده‌های مرتبط در همان شعبه است و تجمیع برای مواردی که پرونده‌های مرتبط در دو شعبه خواه از یک مرجع باشند یا مراجع مختلف.

3. Frédérique Ferrand - Droit et pratique de la procédure civile 2021-2022, Sous la direction de Serge Guinchard, Dalloz, 10e édition, n 142.120.

۱-۱-۲. تمایز امر مرتبط از امر مطروحه

در حقوق ایران بند ۲ ماده ۸۴ دربردارنده مفهوم هر دو ایراد امر مرتبط و ایراد امر مطروحه^۱ است، اما برخی از حقوق دانان هر دو مفهوم ایراد امر مطروحه و ایراد امر مرتبط را زیر عنوان ایراد امر مطروحه بحث می نمایند.^۲ این در حالی است که بند ۲ ماده ۸۴ دو پاره دارد و به دو ایراد امر مطروحه و ایراد امر مرتبط می پردازد. برابر این بند چنانچه «دعوا بین همان اشخاص در همان دادگاه یا دادگاه هم عرض دیگری قبلاً اقامه شده و تحت رسیدگی باشد و یا اگر همان دعوا نیست دعوایی باشد که با ادعای خواهان ارتباط کامل دارد» اشخاص می توانند ایراد طرح کنند.

این بند مانند بند ۲ ماده ۳۶۴ قانون اصول محاکمات حقوقی ۱۲۹۰ خورشیدی می باشد که مقرر می داشت «مدعی علیه که به محکمه احضار شده است می تواند بدون این که جواب مدعی را بدهد در مواد مفصله ذیل ایراد نماید: ۲- وقتی که در همان محکمه یا محکمه دیگری همان مسئله مابین همان اشخاص در تحت رسیدگی است و یا اگر همان مسئله نیست مسئله ای است که با ادعای مدعی ارتباط کامل دارد.» این بند سپس در ماده ۱۹۷ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۲۵ شهریور ۱۳۱۸ با همین مضمون آورده شد.^۳

ریشه اختلاط ایرادهای امر مرتبط و امر مطروحه در بند ۲ ماده ۸۴ ق. آ. د. م. ایران به درهم آمیختگی این دو ایراد در ماده ۱۷۱ کد آ. د. م. ۱۸۰۶^۴ فرانسه برمی گردد. برابر ماده ۱۷۱ کد آیین دادرسی مدنی ۱۸۰۶ فرانسه چنانچه همان دعوا پیش تر در دادگاه دیگری مطرح

1. Exception de litispendance

۲. شمس، عبدالله، آیین دادرسی مدنی پیشرفته، جلد نخست، چاپ سی و هشتم، (تهران: انتشارات دراک، ۱۳۹۷)، ش ۸۰۲.

۳. ماده ۱۹۷ ق. آ. د. م.: در موارد زیر مدعی علیه می تواند ضمن پاسخ از ماهیت دعوی ایراد کند. (۱) در صورتی که دعوی از جهت صلاحیت نسبی راجع به دادگاه دیگری است. (۳) در موردی که دعوی بین همان اشخاص در همان دادگاه یا دادگاه دیگری که از حیث درجه با آن دادگاه مساوی است قبلاً اقامه شده و تحت رسیدگی است و یا اگر همان دعوی نیست دعوایی است که با ادعای مدعی ارتباط کامل دارد.

4. ART: 171. S'il a été formé précédemment, en un autre tribunal, une demande pour le même objet, ou si la contestation est connexe à une cause déjà pendante eu un autre tribunal, le renvoi pourra être demandé et ordonné.

— Cet article est modifié par l'article 50 de la loi du 25 mars 1876.

شده باشد یا آن که دعوایی باشد که با دعوی کنونی مرتبط است، در این صورت می‌توان درخواست احاله پرونده را مطرح کرد.

در کد آیین دادرسی مدنی فرانسه ۱۹۷۵ هرچند ایراد ارتباط^۱ در کنار ایراد امر مطروحه^۲ از مواد ۱۰۰ تا ۱۰۷ مورد رسیدگی قرار گرفته است، اما عنوان تیتراژ این مواد با دو اصطلاح «*Les exceptions de litispendance et de connexité*» آمده است^۳ و حقوق دانان فرانسوی مواد ۱۰۰ تا ۱۰۷ را در دو ایراد جداگانه به نام ایراد امر مطروحه و ایراد ارتباط بحث می‌نمایند.^۴ ماده ۱۰۰ به ایراد امر مطروحه و ماده ۱۰۱ به ایراد ارتباط می‌پردازد. برابر ماده ۱۰۱^۵ «اگر بین دعاوی در دو مرجع قضایی مختلف چنان ارتباطی باشد که مصلحت قضاوت شایسته در این باشد که با همدیگر رسیدگی و صدور رأی قرار گیرند، می‌توان از هریک از مراجع درخواست کرد که دعوی نزد خود را در هر مرحله از رسیدگی که است به مرجع دیگر احاله و ارسال دارد.»^۶ در رویه قضایی فرانسه نیز میان امر مرتبط با امر مطروحه

1. lexception de connexité.

2. lexception de litispendance.

3. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070716/LEGI_SCTA000006149647/#LEGISCTA000006149647

4- Vincent, Jean et Segre Guinchard, Procédure civile, Dalloz, 1991, n. 463-465, PP. 396-399. Cadiet, Loïc, Répertoire de procédure civile, Litispendance, décembre 2016, n3.

۵. برگردان مواد کد آیین دادرسی مدنی فرانسه از کتاب محسنی، حسن، کد آیین دادرسی مدنی فرانسه (برگردان)، چاپ دوم، (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۱) ص ۱۰۸. مگر مواردی که در سال‌های پس از ۲۰۱۲ اصلاح شد یا آن که ترجمه نیازمند اصلاح باشد. در خصوص ماده ۱۰۳ ترجمه‌ای که دکتر محسنی ارائه داده‌اند در سه مورد نیازمند ویرایش است:

۱- عبارت «*deux juridictions distinctes*» که به معنای دو مرجع قضایی مختلف است و در ترجمه فارسی ایشان به مراجع قضایی مختلف ترجمه شده و چنان که در ادامه خواهیم دید این ترجمه رهن است.

۲- در متن فارسی واژه «صدور حکم توأم» آمده است که در متن فرانسوی عبارت «*juger ensemble*» آمده است که در زبان فارسی چنانچه به صدور رأی با هم برگردان شود، شایسته تر است؛ زیرا ممکن است در مورد یکی یا هر دو دعوا قرار صادر شود.

۳- در متن فرانسوی عبارت «*l'état la connaissance*» آمده است. این عبارت که به معنای «در هر مرحله از رسیدگی» است، در ترجمه فارسی مفقود است و به «در همان وضعیتی که هست» برگردان شده است.

6. Art. 101- S'il existe entre des affaires portées devant deux juridictions distinctes un lien tel qu'il soit de l'intérêt d'une bonne justice de les faire instruire et juger

تفاوت وجود دارد.^۱ علت این که ایراد امر مرتبط با امر مطروحه همواره در کنار هم بحث می‌شوند، این است که مبانی، اصول، قواعد و تشریقات حاکم بر آن در بیشتر موارد همانند می‌باشد.

۲-۱. شرایط ایراد ارتباط

۱-۲-۱. وجود ارتباط

ایراد امر مرتبط هنگامی محقق می‌شود که شرایطی وجود داشته باشد. نخست باید میان دعوای ارتباط وجود داشته باشد. ارتباط درجه‌های گوناگونی دارد و از ارتباط ساده تا تجزیه‌ناپذیری دعوای در نوسان است. در حقیقت ممکن است میان دعوای، اصحاب دعوا یکی باشد که در این صورت ارتباط ساده محقق است و یا آن که ارتباط کافی باشد که در این صورت رسیدگی هم‌زمان موجب قضاوت شایسته است و یا ارتباط کامل و تجزیه‌ناپذیری دعوای که در این صورت صدور رأی در یکی، مؤثر در دیگری است و رسیدگی جداگانه ممکن است موجب صدور آرای متعارض می‌شود. باید توجه داشت که به باور ما اناطه خود نوعی ارتباط و بلکه جزء بالاترین درجه‌های «ارتباط» است که به جهت صلاحیت انحصاری مراجع، در نظام دادرسی فرانسه و صلاحیت ذاتی در نظام دادرسی مدنی ایران، امکان تجمیع پرونده‌ها و رسیدگی هم‌زمان به آن‌ها وجود ندارد. اکنون این پرسش مطرح می‌شود که کدام نوع ارتباط موجب تحقق ایراد ارتباط می‌شود؟

قانونگذار در بند ۲ ماده ۸۴ قانون آیین دادرسی مدنی (ق. آ. د. م.) «ارتباط کامل» را موجب تحقق ایراد ارتباط دانسته است و در ماده ۱۰۳ این قانون نیز از ارتباط کامل سخن

ensemble, il peut être demandé à l'une de ces juridictions de se dessaisir et de renvoyer en l'état la connaissance de l'affaire à l'autre juridiction.

2. Art 102: Lorsque les juridictions saisies ne sont pas de même degré, l'exception de litispendance ou de connexité ne peut être soulevée que devant la juridiction du degré inférieur.

1. 1ère Chambre civile, 17 février 2010, pourvoi n°08-13743 et 08-16193, BICC n°730 du 1er novembre 2010 et Legifrance). Voir aussi, 1ère Civ., 27 octobre 1992, pourvoi n°90-21661, Bull. 1992, I, n°263 ; 1ère Civ., 27 juin 2000, pourvoi n°98-18747, Bull. 2000, I, n°197.

گفته است، اما باید توجه داشت که مفهوم دعوای مرتبط بنا به نظری عام‌تر از دعوای طاری است و دعوای طاری خود گونه‌ای از دعوای مرتبط هستند. در ماده ۱۷ ق. آ. د. م. سخن از مرتبط بودن (بدون صفت کامل) به میان آمده و با توجه به تعریف بسیار محدود از ارتباط کامل (ماده ۱۴۱ ق. آ. د. م.) که امکان تحقق آن به ندرت است و لزوم گسترش دامنه رسیدگی به پرونده‌های مرتبط، به باور ما منظور از ارتباط در ماده ۱۷ ق. آ. د. م. ارتباط با درجه «کامل» نیست؛ بنابراین افزون بر ارتباط کامل که موجب ایراد ارتباط می‌شود، «ارتباط کافی» میان پرونده‌ها نیز موجب طرح ایراد ارتباط خواهد بود. در حقیقت بند ۲ ماده ۸۴ با توجه به ماده ۱۷ ق. آ. د. م. باید تفسیر شود. در فرانسه نیز در ماده ۱۰۱ کد آیین دادرسی مدنی «ارتباط کافی» پذیرفته شده است و اغلب دکترین و رویه قضایی^۱ نیز ارتباط کافی را لازم می‌دانند. هرچند برخی بر این باورند که ارتباط کافی به تنهایی کفایت نمی‌کند، بلکه باید ارتباط کافی به گونه‌ای باشد که در عمل مصلحت عقلایی برای رسیدگی هم‌زمان وجود داشته باشد،^۲ اما دیگر دادرسی‌دانان^۳ گویی در ذات ارتباط کافی این مصلحت عقلایی که قضاوت شایسته و جلوگیری از صدور آرای متعارض همیشه نهفته است را باور دارند. به نظر می‌رسد ارتباط ساده در ایران و فرانسه تحت شرایطی موجب پذیرش دعوای گوناگون در یک دادخواست شده است (ماده ۶۵ آ. د. م. ایران و ماده ۳۵ آ. د. م. فرانسه). در حقیقت مفهوم ماده ۶۵ آیین دادرسی مدنی ایران بیان‌کننده این است که دعوای متعددی که ارتباط کامل ندارند، اما ضمن یک دادرسی می‌توان به همه آنها رسیدگی کرد، قابل طرح در یک دادخواست هستند. همچنین برابر ماده ۳۵ آیین دادرسی فرانسه چنانچه خواهان و خوانده در دو پرونده مشابه باشند، خواهان می‌تواند دعوای متعدد خود را هرچند مرتبط نباشند در یک دادخواست مطرح کند. به نظر می‌رسد این موارد جلوه‌هایی از ارتباط ساده است که در آیین دادرسی مدنی ایران و فرانسه پذیرفته شده است، اما با وجود این در

1. Civ. 2e, 9 nov. 1971, no 70-14.045, Bull. civ. II, no 305.Civ., 12 juin 1942, DP 1944. 3; RGAT 1944. 61.TGI Paris, 4 juill. 1972, Dalloz 1974. 205, note Serra. Civ., 16 janv. 1924, DP 1924. 1. 409. voir: Frédérique Ferrand, op.cit, n 142.132

2. Ibid, n 142.133.

3. Cadiet, Loïc, Connexité, Répertoire de procédure civile, décembre 2016, n 2-4.

صورتی که میان پرونده‌ها ارتباط ساده باشد و خواهان از فرصت طرح دعواهای متعدد ضمن یک دادخواست استفاده نکند، سپس اشخاص ذی‌نفع نمی‌توانند با طرح ایراد امر مرتبط موجب ادغام یا تجمیع پرونده‌ها شوند. در حقیقت پیوند دعواها در ارتباط ساده قوی نیست و وابستگی یا همبستگی میان دعواها ایجاد نمی‌شود و همچنین در روند رسیدگی و تصمیم‌گیری دعوای دیگر اثر سازنده‌ای ندارد؛ از این‌رو ارتباط ساده در ایران و فرانسه نمی‌تواند موجب ایراد ارتباط (امر مرتبط) و در نتیجه ادغام یا تجمیع دعواها در شعبه‌ها یا مراجع مختلف شود. برای نمونه چنانچه خواهان دعوای الزام به پرداخت نفقه و ملاقات فرزند داشته باشد می‌تواند در یک دادخواست مطرح کند، اما اگر جداگانه مطرح کرده باشد و در دو حوزه قضایی یا دو شعبه یا حتی یک شعبه از یک مرجع در حال رسیدگی باشد، امکان تجمیع یا ادغام پرونده‌ها با ایراد دعوای مرتبط به جهت وجود ارتباط ساده امکان‌پذیر نیست.

۱-۲-۲. در جریان‌بودن دعواها میان یک یا چند مرجع

ایراد ارتباط هنگامی مصداق می‌یابد که دو یا چند دعوا در نزد یک یا چند حوزه قضایی دارای صلاحیت محلی یا چند مرجع دارای صلاحیت نسبی به صورت جداگانه و یا چند شعبه از یک مرجع و یا همان شعبه با وقت‌های دادرسی جداگانه‌ای در حال رسیدگی باشند و اگر یکی از دعواها به یکی از سبب‌های زوال دعوا، مانند قرار ردّ دادخواست یا قرار ابطال دادخواست یا قرار ردّ دعوا، قرار سقوط دعوا، صدور حکم قطعی و... از بین رفته باشد، این ایراد و در نتیجه تجمیع پرونده‌ها قابل طرح نیست.^۱

در فرانسه چنانچه دعواهای مرتبط در یک شعبه از دادگاه باشد، موضوع را تحت لوای ایراد امر مرتبط نمی‌دانند، بلکه نهاد «ادغام رسیدگی‌ها»^۲ که زیر طواری دادرسی^۳ و نه ایرادات آمده است، امکان فراهم آوردن ادغام پرونده‌ها را فراهم می‌آورد. در ایران هرچند ماده ۱۰۳ در زیر ایرادات نیامده است، اما به نظر می‌رسد ایراد امر مرتبط در نزد یک شعبه نیز

۱. شعبه ۳۴ دیوانعالی کشور، دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۱۰۷۰۱۱۰۷، تاریخ ۱۳۹۳/۱۰/۶.

<https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/22922>

2. Les jonction d'instances

3. Les incidents d'instance. (Articles 367 à 410)

می‌باید قابل طرح باشد و هیچ توجیهی برای خارج کردن قلمروی ماده ۱۰۳ قانون آیین دادرسی مدنی از زیر امر مرتبط نمی‌توان آورد.

همچنین ماده ۱۰۲ آیین دادرسی مدنی فرانسه صحبت از این کرده است که پرونده‌های مرتبط در «دو» مرجع باشد؛ لذا به باور برخی دادگاه‌ها هنگامی که ارتباط میان پرونده‌های مطرح، در بیش از دو مرجع باشد، دادگاه مجاز به پذیرش ایراد ارتباط است ولی مکلف به پذیرش آن نیست.^۱

به نظر می‌رسد که در آیین دادرسی مدنی ایران هرچند در بند ۲ ماده ۸۴ از واژه دادگاه به صورت مفرد استفاده کرده است، اما نباید در دام تحلیل‌های سطحی لفظی فروافتاد. از سویی دیگر باید ضعف‌های نظام دادرسی فرانسه را نیز دانست. نظام دادرسی مدنی فرانسه هرچند از دادرسی مدنی ایران، در مجموع کارآمدتر است، اما از ایرادهای بزرگی همچون فرمالیسم و پیچیدگی که از حقوق رُم به ارث برده است نیز رنج می‌برد. در حقیقت باید از اندیشه‌های مطرح در غرب استفاده برد، اما در عین حال باید اندیشه‌های غربی را با محک تفکر انتقادی و نیز ظرفیت‌ها و امکانات سنت خودمان واکاوید. این باور که اگر ارتباط بین بیش از دو دعوا در بیش از دو مرجع باشد، دادرس مکلف به پذیرش ایراد امر مرتبط نخواهد ود، باور قابل پذیرشی نیست؛ زیرا این امر زمینه صدور آرای متعارض را فراهم می‌آورد. با آوردن مثالی از حقوق ایران می‌توان این اشکال را بهتر متوجه شد. برای نمونه چنانچه خودرویی که مالک آن یک زن و شوهر مقیم تبریز هستند و سپس از هم جدا می‌شوند، به شخصی که مقیم زنجان است، در شهر تهران فروخته شود و بنا بوده که ثمن آن در شهر زنجان پرداخت شود، چنانچه شوهر دعوایی در شهر تهران به مطالبه ثمن معامله مطرح کند و در زنجان زوجه دعوای فسخ معامله به جهت خیار غبن افحش (رأی وحدت رویه شماره ۸۲۱ دیوان عالی کشور) مطرح کرده باشد و خریدار در تبریز دعوای الزام به فک پلاک و الزام به تنظیم سند خودرو مطرح کرده باشد، در این صورت امکان صدور آرای متعارض

1. deux juridictions, et non pas trois ou plus (Limoges, 12 oct. 1993, Dalloz, 1993. IR 233. – Limoges, 14 déc. 1993, Juris-Data no 050575: dans ce cas, la connexité dépend de l'appréciation souveraine des juges du fond qui sont libres de ne pas faire droit à l'exception). Voir: Cadiet, Connexité, op.cit., n,41.

وجود دارد. یکی از این موارد می‌تواند عدم توجه دادگاه به این مسئله باشد که خیار فسخ به تنهایی توسط زوجه امکان‌پذیر نیست و به جهت عدم توجه دادگاه به تجزیه‌ناپذیری خیار در این مورد (وحدت ملاک مواد ۴۳۱ و ۴۳۲ قانون مدنی) چنانچه دادگاه با لحاظ سایر شرایط خیار غبن را محقق بداند و حکم به فسخ معامله دهد، در صورتی که دادگاه تهران نیز حکم به پرداخت مبلغ ثمن معامله و دادگاه تبریز نیز حکم به الزام به تنظیم سند رسمی دهد، حکم‌های یادشده متعارض خواهد بود.

۱-۲-۳. مطرح بودن دو یا چند پرونده مرتبط

در عمل ممکن است میان دو یا بیش از دو پرونده ارتباط وجود داشته باشد، اما دست‌کم دو پرونده باید مطرح باشد. در آیین دادرسی مدنی ایران بند ۲ ماده ۸۴ از واژه دعوا استفاده کرده که ظهور در ارتباط میان یک دعوا با دعوی دیگر دارد، اما باید از تفسیر لفظی دست شست و تفسیر بر مبنای کارآمدی جایگزین آن کرد. در حقیقت قانون و به‌طور کلی‌تر حقوق، یک کل ارگانیک است که اجزای آن را قوانین متعدد، اصول کلی حقوقی، تصمیم‌های قضایی و... می‌سازد و این اجزا باید در هماهنگی با کل عمل کنند. اگر یک جزء هماهنگ با جزء دیگر عمل نکند، موجودیت و کارآمدی کل، ضعیف یا حتی نابود می‌شود. در اینجا نیز تفسیر لفظی از واژه دعوا در هماهنگی با کل نیست. در حقیقت همان فلسفه و مبنا که در مورد امر مرتبط میان دو دعوا وجود دارد و آن صرفه‌جویی در هزینه‌ای اقتصادی و اجتماعی دعوا، اشراف قاضی به حقیقت نهفته در پرونده‌ها، اداره شایسته جریان دادرسی و جلوگیری از صدور آرای متعارض می‌باشد، هنگامی که سه یا بیشتر از آن دعوی مرتبط در مراجع مختلف مطرح است نیز وجود دارد. در ماده ۱۰۳ قانون آیین دادرسی مدنی ایران واژه «دعوی» آمده است که می‌تواند تقویت‌کننده این دیدگاه باشد. در ماده ۱۰۱ کد آیین دادرسی مدنی فرانسه نیز واژه «des affaires» به کار رفته است که جمع و مفید ارتباط میان دو یا چند پرونده است.

۱-۲-۴. صالح بودن مراجع رسیدگی کننده

شرط دیگر ایراد ارتباط این است که مرجع‌هایی که پرونده‌های مرتبط نزد آنها است باید برابر مقررات اولیه عادی صلاحیت، دارای شایستگی رسیدگی به دعواهای مطروحه باشند؛ زیرا اگر یکی از این مراجع بدون صلاحیت باشد، نوبت به قرار نبود صلاحیت می‌رسد و جایی برای طرح ایراد ارتباط نمی‌ماند.^۱ در ماده ۱۰۰ قانونی مدنی فرانسه، در زیر امر مطروحه گفته شده ایراد امر مطروحه هنگامی می‌تواند مطرح شود که دادگاه‌ها صالح بوده^۲ یا به گفته دکتین اگر مراجع رسیدگی کننده صلاحیت نداشته باشند، ایراد عدم صلاحیت در مهلت قانونی مطرح نشده باشد.^۳ این قید که باید مراجع دارای صلاحیت باشند در ماده ۱۰۱ که به امر مرتبط می‌پردازد، نیامده است،^۴ اما از آنجا که برابر ماده ۱۰۴ کد آیین دادرسی مدنی فرانسه، اعتراض به تصمیم‌های صادره در خصوص امر مرتبط برابر قواعد قرار عدم صلاحیت رسیدگی می‌شود، لذا باید بر این باور بود که شرط داشتن صلاحیت مراجع در مورد ایراد امر مرتبط نیز وجود دارد. در فرانسه گفته شده چنانچه ایراد عدم صلاحیت مطرح شده باشد تا زمانی که در مورد ایراد صلاحیت تصمیم گرفته نشده، دادرسان نمی‌توانند در مورد ایراد امر مرتبط اظهار نظر کنند.^۵

۱. بنگرید: حسن‌زاده، مهدی و افشار قوچانی، زهره؛ «ایراد امر مرتبط در نظام دادرسی مدنی (مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و فرانسه)»، مجله پژوهش‌های حقوق تطبیقی، سال هفدهم، شماره ۲ (۱۳۹۲)، ص ۸۵ و مردانی، نادر و بهشتی محمدجواد، آیین دادرسی مدنی، (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۵)، صص ۲۵۱-۲۵۰.

(Soc. 11 mars 2003, no 00-45. 855, Bull. civ. V, no 91).

2. art100- Si le même litige est pendant devant deux juridictions de même degré également compétentes pour en connaître, la juridiction saisie en second lieu doit se dessaisir au profit de l'autre si l'une des parties le demande. A défaut, elle peut le faire d'office.

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006410207/2022-09-30

3. Frédérique Ferrand, op.cit, n 142.191

۴. در برگردان ماده ۱۰۲ آ.د.م.ف. دکتر حسن محسنی برابر «juridictions saisies»، عبارت «مراجع قضایی صالح» آورده اند که برگردان درست آن «مراجع رسیدگی کننده» است.

5. Soc. 11 mars 2003, no 00-45.855 , Bull. civ. V, no 91. Voir: Cadiet, Connexité, op.cit, n,51.

میان مراجع رسیدگی کننده باید صلاحیت محلی (ماده ۱۷ق. آ. د. م.) یا نسبی (ماده ۲۱ قانون شوراهای حل اختلاف ۱۳۹۴) وجود داشته باشد. چنانچه پرونده‌ها در دو مرجع دارای صلاحیت ذاتی باشد در صورتی که رسیدگی به یک دعوا منوط به رسیدگی به دعوای دیگر باشد، نوبت به ایراد امر مرتبط نمی‌رسد، بلکه با وحدت ملاک ماده ۱۹ قانون آیین دادرسی مدنی باید قرار اناطه (قرار وابستگی) صادر کرد.

در فرانسه نیز کمابیش وضع به همین گونه است.^۱ چنانچه یکی از دعوای صلاحیت انحصاری یک مرجع باشد و دعوای دیگر در صلاحیت مرجعی باشد که صلاحیت انحصاری ندارد، ایراد امر مرتبط در مرجع دارای صلاحیت انحصاری قابل طرح نیست حتی اگر صلاحیت مرجع دیگر عام باشد. در حقیقت مرجع با صلاحیت عام نمی‌تواند به دعوای مرجع دارای صلاحیت انحصاری رسیدگی کند. برای نمونه دادگاه شهرستان^۲ صلاحیت رسیدگی به دعوای پس از پایان قرارداد کار را دارد و در مورد دعوای قرارداد کار، صلاحیت انحصاری^۴ با مرجع حل و فصل اختلافات کارگر و کارفرما^۵ است^۶ مگر آن که دعوای غیرقابل تجزیه باشد؛ بدین معنی که امکان صدور رأی‌های متعارض وجود داشته باشد که نتوان با هم اجرا کرد. در صورتی که صلاحیت هر دو مرجع انحصاری و از نوع تالی باشند، در این صورت هر مرجع به دعوای خود رسیدگی می‌کند.^۷

۱. هرمزی خیرالله، فتحی بدیع، «گسترش دامنه صلاحیت ذاتی ناشی از ارتباط دعوای مدنی؛ مطالعه تطبیقی حقوق ایران و فرانسه با تأکید بر رویه قضایی»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۵۱، شماره ۱، (۱۴۰۰)، ص ۱۷۲ به بعد.

2. Tribunal de grande instance

۳. از اول ژانویه ۲۰۲۰ دادگاه شهرستان «tribunal de grande instance» و دادگاه بخش «Tribunal d'instance» در فرانسه ادغام شدند و مرجع جدیدی به نام «Tribunal judiciaire» به وجود آمد.

4. la compétence exclusive

5. conseil de prud'hommes

6. Civ. 2e, 12 oct. 1978, Bull. civ. II, no 208. – Rappr. Soc. 11 mars 2003, no 00-45. 855, préc.) : Cadiet, Connexité, op.cit, n 51.

7. Lyon, 25 mai 1978, JCP 1978. II. 19026, note J. A. – Versailles, 9 mai 1996, D. 1998. Somm. 216, obs. Serra. – V. aussi Com. 7 avr. 2009, no 08-16.884, Bull. civ. IV, no 51 ; RTD civ. 2009. 775, obs. Théry. Voir: Cadiet, Connexité, op.cit, n 51

۱-۲-۵. هم‌عرض بودن مراجع

برخی بر این باورند که در ایران، شرط ایراد امر مرتبط این است که دادگاه‌ها باید هم‌عرض باشند.^۱ بند ۲ ماده ۸۴ قانون آیین دادرسی مدنی با به کار بردن عبارت «دادگاه هم‌عرض» با این تفسیر هماهنگ است. برابر این بند، چنانچه «دعوا بین همان اشخاص در همان دادگاه یا «دادگاه هم‌عرض دیگری» قبلاً اقامه شده و تحت رسیدگی باشد یا اگر همان دعوا نیست، دعوایی باشد که با ادعای خواهان ارتباط کامل دارد.» طرح ایراد امر مرتبط با امر مطروحه امکان‌پذیر است، اما باید توجه داشت که ممکن است ایراد ارتباط میان پرونده‌های شورای حل اختلاف و دادگاه عمومی حقوقی یا شورای حل اختلاف با دادگاه خانواده مطرح شود (ماده ۲۱ قانون شوراهای حل اختلاف ۱۳۹۴) یا در فرانسه هنگامی که دادگاه بخش وجود داشت ممکن بود امر مرتبط میان دادگاه بخش و دادگاه شهرستان که هم‌عرض نبودند و دارای صلاحیت نسبی بودند، رخ دهد؛ لذا به نظر می‌رسد هم‌عرض بودن جزء شرایط طرح ایراد امر مرتبط نیست.

۱-۲-۶. هم‌درجه بودن

برابر ماده ۱۰۲ آیین دادرسی مدنی فرانسه، هم‌درجه بودن دادگاه‌ها تأثیر ندارد. برابر این ماده «هنگامی که مراجع قضایی صالح از یک درجه نیستند، ایراد سبق طرح دعوا و امر مرتبط قابل طرح نیست، مگر در مرجع قضایی پایین‌تر.» از این رو اگر دعوایی در مرحله پایین‌تر مطرح باشد و دعوی مرتبط دیگر در مرحله تجدیدنظر باشد، ایراد امر مرتبط در دادگاه نخستین قابل طرح است و دادگاه نخستین می‌باید پرونده را به دادگاه تجدیدنظر بفرستد حتی اگر دادگاه نخستین سبق رسیدگی داشته باشد.^۲ در این صورت دادگاه تجدیدنظر بر خلاف اصل دودرجه‌ای بودن به این دعوا نیز در آغاز و ابتدائاً رسیدگی می‌کند.

۱. بنگرید: حسن زاده و افشار قوچانی، ایراد امر مرتبط در نظام دادرسی مدنی، پیشین، ص ۸۵.

2. Metz, 16 mai 2002, RG no 01/01825, Juris-Data no 2002-185791). Voir: Cadiet, Connexité, op.cit ,n,51.

در آیین دادرسی مدنی ایران طرح دعوای ورود ثالث (ماده ۱۳۰) و جلب ثالث (ماده ۱۳۵) در مرحله تجدیدنظر مورد پذیرش قرار گرفته است. در خصوص دعوای اضافی هرچند قانون‌گذار نامی از دعوای اضافی در قانون آیین دادرسی مدنی نیاورده است؛ به باور نگارنده ماده ۳۶۲ از جمله مصداق‌های دعوای اضافی در مرحله تجدیدنظر در ایران است. به نظر می‌رسد طرح دعوای طاری یادشده به جهت عنصر ارتباط میان دعوای در آغاز (ابتدائاً) در مرحله تجدیدنظر پذیرفته شده است و از این رو هرچند قانون‌گذار در مورد طرح دعوای متقابل در مرحله تجدیدنظر ساکت است، اما پذیرش طرح دعوای متقابلی که با دعوای اصلی ارتباط دارد،^۱ در دادگاه تجدیدنظر موجب کارآمدی بهتر نظام دادرسی مدنی خواهد شد.^۲ در نتیجه به طور کلی می‌توان گفت که ایراد امر مرتبط در دادگاه نخستین، به شایستگی دادگاه تجدیدنظر نیز باید مورد پذیرش قرار گیرد.

در حقیقت باید توجه داشت که یکی از ضعف‌های دادرسی در ایران توجه نکردن به مواد و اموری که امکان ساخت قاعده عمومی از آن وجود دارد. به نظر یکی از الزامات داشتن «حقوق دادرسی» توجه به ظرفیت موادی است که امکان ساختن قاعده عمومی از آن وجود دارد. ساخت قاعده عمومی از طریق وحدت ملاک و قیاس امکان‌پذیر است و این گفته که در حقوق آیینی و شکلی باید تفسیر مضیق انجام داد را جز در موارد خاصی باید و انهاد؛ زیرا در حقوق مدنی و حقوق تجارت و... که حق ماهوی از آنجا نشئت می‌گیرد، امکان گرفتن وحدت ملاک وجود دارد و در حقوق آیینی که به جنبه آیینی حق مورد نزاع می‌پردازد، مسئله گرفتن وحدت ملاک و ساختن قاعده عمومی از مواد قانون آیین دادرسی بیشتر با خرد همراهی دارد؛ لذا هم‌درجه بودن مراجع قضاوتی جهت طرح ایراد امر مرتبط لازم نیست و

۱. برخی دعوای متقابل حتی در فرض وجود وحدت منشأ در مرحله تجدیدنظر را نیز پذیرفته‌اند. بنگرید: نهرینی، فریدون،

آیین دادرسی مدنی، ج چهارم، شیوه‌های عادی شکایت از رأی دادگاه، گنج دانش، ص ۶۶۱.

۲. بنگرید فتحی، بدیع، دعوای متقابل در حقوق ایران، انگلستان و فرانسه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۶.

بنابراین برخلاف نظر برخی^۱ می‌توان گفت که چنانچه دعوی مرتبط در دادگاه بدوی و تجدیدنظر در حال رسیدگی باشد، امکان طرح ایراد امر مرتبط به نفع دادگاه تجدیدنظر استان وجود دارد.^۲

۱-۲-۷. وحدت اصحاب دعوا

برخی شرط وحدت اصحاب دعوا را از جمله شرایط پذیرش ایراد ارتباط دانسته‌اند و گفته‌اند: «مادامی که طرفین دعواها واحد نباشد ایراد امر مرتبط قابل طرح نخواهد بود، زیرا اگر قرار باشد که همه دعواها که با یکدیگر به نحوی ارتباط دارند با این ایراد مواجه و در یک دادگاه مورد رسیدگی قرار گیرند، دادگاه با پرونده‌های قطوری از دعاوی مرتبط با طرفین متفاوت مواجه و سیستم دادرسی مختل می‌گردد. این شرط در قانون ایران در بند ۲ ماده ۸۴ با عبارت بین همان اشخاص به صراحت بیان شده است...»^۳. به نظر وحدت اصحاب دعوا از ویژگی ایراد امر مطروحه است و نه ایراد امر مرتبط. بند ۲ ماده ۸۴ نیز در بردارنده دو ایراد است. ایراد امر مطروحه و ایراد ارتباط و عبارت بین «همان اشخاص» به ایراد امر مطروحه برمی‌گردد. در فرانسه نیز در سال‌های آغازین پس از تصویب کد آیین دادرسی مدنی ۱۸۰۶، یگانگی اصحاب دعوا برای تحقق و هستی‌پذیری ارتباط دعواها شرط می‌دانستند، اما به مرور زمان پذیرفته شد که یگانگی اصحاب دعوا شرط تحقق ارتباط دعواها نیست.^۴ در کد آیین دادرسی مدنی ۱۹۷۵ نیز شرط یگانگی اصحاب دعوا جهت طرح ایراد

۱. بنگرید: شمس، پیشین، ش ۸۰۳ و نیز حسن‌زاده، مهدی «اثر ارتباط دعوی در دادرسی مدنی»، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره ۷، شماره ۱، (۱۳۹۴) صص ۱۲۱ به بعد.

۲. بنگرید: محسنی، حسن، «دعوی مرتبط و ناکارآمدی مقررات مرتبط»، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۷۷، (۱۳۹۱)، ص ۸۸ هرزی، خیرالله، فتحی بدیع، گسترش دامنه صلاحیت ذاتی ناشی از ارتباط دعوی مدنی، پیشین، صص ۱۶۹-۱۷۰.

۳. حسن‌زاده و افشار قوچانی، ایراد امر مرتبط در نظام دادرسی مدنی، پیشین، ص ۸۶.

4. Fourcarde, Jean-Pierre, la connexité en Procédure Civile, thèse, paris, 1938, n34-37, p.40-45.

امر مرتبط نیامده است و در دکترین نیز گفته شده هرچند ممکن است اصحاب دعوا یکی باشند، اما این شرط برای امر مطروحه است نه ایراد ارتباط.^۱

۲. آیین طرح ایراد ارتباط

۲-۱. مهلت طرح ایراد ارتباط^۲

در خصوص ایرادها به طور کلی از حقوق رُم تاکنون همیشه بدینی وجود داشته است؛ زیرا ایراد موجب تعویق رسیدگی به وجود یا عدم وجود حق ماهوی می‌شود؛ بنابراین رومی‌ها بر این باور بودند که ایراد باید پیش از طرح دفاع ماهوی مطرح شود.^۳ قاعده «*in limine diTis*» که بیانگر همین مفهوم و یادگار حقوق رُم است، هنوز در نوشته‌های دادرسی اروپایی حضور پررنگی دارد. امروزه بر شمار ایرادها افزوده شده و ایرادها اهداف گوناگونی را برآورده می‌کنند. از این رو همه ایرادها را نباید برابر این قاعده، تنها قابل طرح در نخستین دفاعیه دانست.

در جست‌وجوی نظریه عمومی حاکم بر ایرادها در ایران تلاش‌های ارزنده‌ای شده است،^۴ اما به نظر می‌رسد که به قاعده عمومی دست نیافته‌اند و با لحاظ مقررات کنونی حاکم بر دادرسی مدنی در ایران به ویژه از حیث مهلت طرح ایرادها و مقام صالح جهت طرح ایراد هنوز بخش‌بندی ایرادها به ایرادهای مرتبط با نظم عمومی و ایرادهای مرتبط با حقوق اشخاص کارآمدتر و قابل فهم‌تر و دقیق‌تر است. در خصوص ایرادهای مرتبط با نظم عمومی از این حیث که «حاجت عمومی»^۵ را رفع می‌کنند و با مصالح جامعه پیوند دارند، باید برخورد متفاوتی کرد. در ایران در مواد ۱۹۷ و ۱۹۸ ق. آ. د. م. ۱۳۱۸ ایرادها به دو گونه بخش‌بندی

1. Frédérique Ferrand, op.cit, n 142.132 et 142.172

2. Quand l'exception de connexité peut-elle être soulevée?

۳. پرو، روزبه، نهادهای قضایی فرانسه، ترجمه شهرام ابراهیمی، عباس تدین و غلامحسین کوشکی، چاپ نخست، (قم: سلسبیل، ۱۳۸۴)، ص ۵۹۷.

۴. بنگرید: ملک‌تبار فیروزجایی هادی، قواعد عمومی حاکم بر ایرادات، چاپ نخست، (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۸).

۵. تعبیر از محمدجعفر جعفری لنگرودی.

شده بود^۱ که برخی در ضمن پاسخ به ماهیت دعوا و برخی پیش از پاسخ به ماهیت دعوا باید ایراد می‌شدند؛ بنابراین عبارت مبهم «ضمن پاسخ به ماهیت دعوا» که در فراز ماده ۸۴ ق. آ. د. م. آمده است به این بخش‌بندی برمی‌گردد. به این ترتیب بر خلاف آیین دادرسی مدنی فرانسه (ماده ۷۴) و نظر برخی دادرسی نویسان^۲ قانون‌گذار ایران بحث «ترتیب در ایرادها» را نپذیرفته است.

ماده ۸۷ ق. آ. د. م. ۱۳۷۹ با انگیزه محدود کردن زمان طرح ایرادها، همه ایرادها را تا پایان جلسه اول دادرسی قابل طرح دانسته است که البته ضمانت‌اجرای کمابیش بی‌خاصیت ناظر بر آن در ماده ۹۰ ق. آ. د. م. این گونه آمده است که «هرگاه ایرادات تا پایان جلسه اول دادرسی اعلام نشده باشد، دادگاه مکلف نیست جدا از ماهیت دعوا نسبت به آن رأی دهد»؛ بنابراین این پرسش پیش می‌آید که آیا ایراد امر مرتبط پس از پایان جلسه نخست دادرسی، قابل طرح است یا خیر؟ در پاسخ دوباره این این مسئله مطرح می‌شود که «ارتباط» میان دعوای چه نسبتی با نظم عمومی دارد. به باور ما ارتباط میان دعوای آن‌رو که موجب قضاوت شایسته و جلوگیری از صدور آرای متعارض می‌شود، با حیثیت دستگاه قضایی پیوند خورده است و در نتیجه تنها برای پاسداشت حقوق اشخاص دعوا نیست و باید آن را از ایرادهای مرتبط با نظم عمومی قلمداد کرد؛ بنابراین در ایران ایرادهای دارای ویژگی نظم عمومی از

۱. ماده ۱۹۷ ق. آ. د. م. مصوب ۱۳۱۸: «در موارد زیر مدعی‌علیه می‌تواند ضمن پاسخ از ماهیت دعوی ایراد کند. (۱) وقتی که دادگاه صلاحیت ذاتی نداشته باشد. صلاحیت دادگاه شهرستان نسبت به دادگاه استان و بالعکس و دادگاه‌های دادگستری نسبت به مراجع غیر دادگستری صلاحیت ذاتی است. (۲) در صورتی که دعوی از جهت صلاحیت نسبی راجع به دادگاه دیگری است. (۳) در موردی که دعوی بین همان اشخاص در همان دادگاه یا دادگاه دیگری که از حیث درجه با آن دادگاه مساوی است قبلاً اقامه شده و تحت رسیدگی است و یا اگر همان دعوی نیست دعوایی است که با ادعای مدعی ارتباط کامل دارد. (۴) در صورتی که دعوی مشمول مرور زمان باشد.» ماده ۱۹۸ ق. آ. د. م. مصوب ۱۳۱۸: «در موارد زیر مدعی‌علیه می‌تواند بدون آنکه پاسخ مدعی را بدهد ایراد کند: (۱) در صورتی که مدعی اهلیت قانونی برای اقامه دعوی نداشته باشد از قبیل صغیر و غیر رشید و مجنون یا کسی که ممنوع از تصرف در اموال خود در نتیجه حکم ورشکستگی باشد. (۲) وقتی که ادعای متوجه شخص مدعی‌علیه نباشد. (۳) هرگاه کسی به‌عنوان نمایندگی اقامه دعوی کرده از قبیل وکالت یا ولایت یا قیمومیت و سمت او محرز نباشد. (۴) وقتی که دعوی طرح شده سابقاً بین همان اشخاص یا اشخاصی که اصحاب دعوی قائم‌مقام آنها هستند رسیدگی و نسبت به آن حکم قطعی صادر شده باشد.»

۲. نهرینی، فریدون، آیین دادرسی مدنی.

جمله ایراد امر مرتبط، پس از پایان جلسه نخست دادرسی نیز قابل طرح است.^۱ عدم قید مهلت در ماده ۸۹ و به‌ویژه ماده ۱۰۳ ق. آ. د. م. مدنی و رویه قضایی نیز مؤیدی بر این دیدگاه است. در برابر برخی بر این باورند که مهلت طرح ایراد ارتباط را تا پایان جلسه اول دادرسی است، مگر آنکه سبب ایراد سپس «حادث» شده باشد و حتی اگر سپس سبب ایراد «کشف» شود نیز امکان طرح ایراد ارتباط وجود ندارد؛^۲ زیرا این گروه ایراد ارتباط را جزو قلمرو نظم عمومی نمی‌دانند.

در فرانسه با وجود آن که ایرادها ولو دارای ویژگی نظم عمومی، باید پیش از دفاع ماهوی یا از ایراد عدم پذیرش مطرح شوند (ماده ۷۴ کد آیین دادرسی مدنی)، اما در ماده ۱۰۳ پذیرفته شده است که «ایراد امر مرتبط را در هر مرحله می‌توان مطرح کرد مگر اینکه هدف از طرح با تأخیر آن ایجاد اطاله دادرسی باشد که در این صورت پذیرفته نمی‌شود.»^۳ این ایراد برای نخستین بار در دادگاه تجدیدنظر نیز می‌تواند مطرح شود.^۴ اینکه در حقوق فرانسه گفته شده ایراد امر مرتبط چنانچه به قصد تأخیر در رسیدگی مطرح شود، پذیرفته نمی‌شود، ضمانت‌اجرای قابل نقدی است؛ زیرا مبنای ایراد امر مرتبط جلوگیری از صدور آرای متعارض، قضاوت شایسته و اصل اداره شایسته جریان دادرسی باشد و با این ضمانت‌اجرا این هدف عالیه قربانی می‌شود و بهتر است به جهت نقض اصل صداقت^۵ در دادرسی ضمانت‌اجرای مالی برای خاطی گذاشته شود.

۱. فتحی، بدیع، دعوی متقابل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۶، ص ۱۰۵ و حسن زاده، مهدی و افشار قوچانی، زهره، ایراد امر مرتبط در نظام دادرسی مدنی، پیشین، ص ۸۲ و غمامی، مجید و محسنی، حسن، آیین دادرسی مدنی فراملی، چاپ ششم، (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۴۰۱)، ص ۱۷۵.

۲. متین دفتری، احمد، آیین دادرسی مدنی و بازرگانی، چاپ ششم، (تهران: انتشارات مجد، ۱۴۰۲)، صص ۲۱۴-۲۱۳.

شمس، پیشین، ش ۸۳۶

3. L'exception de connexité peut être proposée en tout état de cause, sauf à être écartée si elle a été soulevée tardivement dans une intention dilatoire. Décret 75-1123 1975-12-05 JORF 9 décembre 1975 rectificatif JORF 27 janvier 1976.

4. Cadiet, Connexité, op.cit, n,46.

5. Le principe de loyauté en droit processuel

۲-۲. اشخاص مجاز به طرح ایراد^۱

فراز ماده ۸۴ زیر ایرادات و موانع رسیدگی مقرر می‌دارد که «در موارد زیر خواننده می‌تواند ضمن پاسخ به ماهیت دعوا ایراد کند...»؛ بنابراین برابر ماده ۸۴ ق. آ. د. م. بی‌گمان خواننده حق طرح ایراد ارتباط را دارد که از ماده ۱۰۳ ق. آ. د. م. می‌توان فهمید که در صورت وجود ایراد ارتباط؛ خواننده نه تنها حق، بلکه «تکلیف» به ایراد دارد. در ماده ۸۴ سخنی از تکلیف و حق خواهان و دادگاه در خصوص ایرادات نیامده است. هر چند از گفته برخی چنین برمی‌آید که کلیه ایرادات مختص خواننده می‌باشد،^۲ اما همه ایرادهای ماده ۸۴ تنها از طرف خواننده قابل طرح نیست، بلکه قریب به اتفاق این ایرادها دارای ویژگی نظم عمومی هستند و بنابراین افزون بر خواننده، خواهان و دادگاه نیز می‌توانند رأساً به آن متوسل شوند. از این رو هر چند در تعریف ایراد توسط برخی دادرسی‌دانان تکیه بر خواننده شده است،^۳ اما در جای دیگر زیر مسائل مشترک ایرادات این گفته را تکمیل کرده‌اند که ایراد افزون بر خواننده توسط خواهان و یا دادگاه نیز قابل طرح است. ضابطه طرح ایراد توسط اشخاص دیگر به جز خواننده، نظم عمومی است. در حقیقت اگر ایراد در پیوند با نظم عمومی باشد، توسط همه ذی‌نفعان^۴ که از جمله دادگاه نیز ذی‌نفع انگاشته می‌شود،^۵ حق و تکلیف طرح ایراد دارند. در حقیقت

1. Par qui la connexité peut-elle être invoquée?

۲. حیاتی، علی‌عباس، شرح آیین دادرسی مدنی، (تهران: انتشارات سلسبیل، ۱۳۸۴)، ص ۱۵۶ و واحدی، قدرت‌الله، بایسته‌های آیین دادرسی مدنی، چاپ هفتم، (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۷)، ص ۲۰۲.
۳. «اصطلاح حقوقی ایراد از مفهوم لغوی آن دور نمی‌باشد و عبارت است از وسیله‌ای که خواننده، معمولاً در جهت ایجاد مانع موقتی یا دائمی بر جریان رسیدگی به دعوای مطروحه و یا بر شکل‌گیری مبارزه در اصل و ماهیت حق مورد ادعا، به منظور بازداشتن موقت یا دائم خواهان از پیروزی، به کار می‌گیرد» (شمس، پیشین، ش ۷۸۱، ص ۴۲۲).
۴. کریمی، عباس، آیین دادرسی مدنی، (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۹)، ص ۲۰۶.
۵. «چنانچه سبب ایراد از موضوعاتی باشد که مربوط به نظم عمومی از قواعد آمره است و بنابراین وظیفه دادگاه توجه به آن و صدور رأی مقتضی است و ایراد خواننده (یا خواهان در مورد ایراد رد دادرسی) بیشتر جنبه تذکر دارد (مانند ایراد عدم صلاحیت ذاتی دادگاه و عدم اهلیت خواهان)، دادگاه مکلف است بدون ایراد ذی‌نفع، به سبب مزبور توجه نموده و قرار مقتضی صادر نماید. در صورتی که موضوع مورد حق ایراد، به نظم عمومی مربوط نگردیده و از قواعد مخیره باشد، دادگاه حتی در صورت احراز موضوع، حق عنایت به آن را نداشته و باید به رسیدگی ادامه دهد. در این خصوص می‌توان به ایراد تأمین دعوای واهی و ایراد تأمین اتباع بیگانه شده نمود.» (شمس، پیشین، ش ۸۳۸، ص ۴۵۸).

در ایراد ارتباط و ایراد امر مطروحه، تنها حقوق خواننده لحاظ نشده است، بلکه حقوق خواهان و حقوق دادگستری نیز وجود دارد؛ بنابراین هر یک از خواهان و خواننده حق طرح ایراد دارد و حتی خود دادرس مکلف است بدون اینکه ایرادی در خصوص امر مطروحه و ارتباط صورت گرفته باشد، در صورت احراز «ارتباط» به پرونده رسیدگی نکرده و پرونده را به دادگاهی که دعوا در آن مطرح است بفرستد؛ زیرا همانگونه که گفته شد، ایراد ارتباط و ایراد امر مطروحه با نظم عمومی پیوند خورده است. در حقیقت هرچند برابر فراز ماده ۸۴ خواننده حق طرح ایرادها را دارد، اما کیست که باور داشته باشد که قرار نبود صلاحیت ذاتی یا قرار رد دعوا به جهت اعتبار امر قضاوت شده (بند ۶ ماده ۸۴) وابسته به ایراد خواننده و حق منحصر خواننده می‌باشد؛ همچنین است قرار عدم استماع یا رد دعوا به جهت مشروع یا ذی‌نفع نبودن خواهان. ماده ۱۰۳ ق.آ.د.م که وکیل‌ها و اصحاب دعوا را مکلف کرده است که وجود دعوای مرتبط دادگاه را به آگاهی و استحضار دادگاه برسانند نیز به‌خوبی گویای این امر است که تنها خواننده حق طرح ایراد ارتباط را ندارد. در حقیقت افزون بر اینکه اصحاب دعوا شامل خواهان(ها) نیز می‌شود؛^۱ واژه «مستحضر» در این ماده مفید این معنا است که صرف آگاهی دادرس از وجود پرونده‌های مرتبط بس است و بنابراین دادرس نیز می‌تواند رأساً امر مرتبط را طرح کند، در عین حال ادغام یا تجمیع نکردن دعوای مرتبط تخلف انتظامی شمرده شده است.^۲ در رویه قضایی نیز قضات در صورت وجود پرونده مرتبط خود رأساً اقدام لازم جهت ادغام یا تجمیع پرونده‌ها انجام می‌دهند.

باید توجه داشت که برابر ماده ۱۰۳ ق.آ.د.م. و کلا و اصحاب دعوا، مکلف هستند که دعوای دیگری که ارتباط با دعوای مطرح شده دارند را به آگاهی دادگاه برسانند و این تکلیف به دلیل مبنای رسیدگی هم‌زمان به دعوای مرتبط، جلوگیری از صدور احکام متعارض، رسیدگی بهتر و سریع‌تر دادگاه به دعوای است؛ بنابراین تکلیف اعلام دعوای مرتبط ناشی از نظم عمومی می‌باشد؛ لذا هرچند قانون تنها اصحاب دعوا و کلا را مکلف

۱. بنگرید: حسن‌زاده و افشار قوجانی، ایراد امر مرتبط در نظام دادرسی مدنی، پیشین، ص ۸۴

۲. کریم‌زاده، احمد، نظارت انتظامی در نظام قضایی ایران، جلد دوم، چاپ نخست، (تهران: روزنامه رسمی کشور،

به اعلام دعوای مرتبط نموده است، اما دادرس نیز در صورت اطلاع از این موضوع به هر شیوه، مکلف به رعایت رسیدگی هم‌زمان به دعوای مرتبط است.

قانون‌گذار با وجود الزام اصحاب دعوا و وکلای آن‌ها به اعلام پرونده مرتبط، ضمانت‌اجرایی در خصوص این تکلیف مشخص نکرده است، در حالی که الزام بدون ضمانت اجرا تحقق‌پذیر نیست؛ از همین رو است که حقوق را نظام ضمانت‌اجراها تعریف کرده‌اند.^۱ به گفته هانس کلسن، حقوقی بودن یک قاعده ناشی از ضمانت اجرا است^۲ و بدون ضمانت اجرا، یک قاعده راه به جهان حقوق نمی‌گشاید. در فقه نیز حکم وضعی بدون حکم تکلیفی نمی‌تواند منشأ الزام و تکلیف شود. در غیاب ضمانت اجرای روشن به نظر می‌رسد که اعمال ضمانت اجرای مالی یا جزایی (مانند جریمه مالی) از سوی دادگاه در این باره به جهت ماهیت مجازات و لزوم تصریح متصور نمی‌باشد و اعمال ضمانت اجرای ردّ دعوا از سوی دادگاه در خصوص اشخاص که دعوی مرتبط را اعلام نداشته‌اند، نیز بی‌گمان پذیرفتنی نیست؛ زیرا صرف نظر از آن که چنین امری نیازمند تصریح قانونگذار است و همچنین طرف مستنکف به خاطر احتمال شکست در مبارزه قضایی، در پی اعمال همین ضمانت اجرا می‌باشد که در این صورت قرار ردّ دعوا یا ردّ دادخواست و... دیگر تنبیه متخلف نیست، بلکه تشویق و جایزه ایشان است. افزون بر این قانون‌گذار به سبب تأثیری که تصمیم در دعوای مرتبط در همدیگر می‌گذارد، بنا داشته که دو دعوا با یکدیگر رسیدگی شود و ردّ یکی از دعوای نقض غرض می‌شود؛ بنابراین ضمانت اجرای این الزام را باید تخلف انتظامی و کیل در مورد وکیل‌ها دانست و در مورد اصحاب دعوا از آنجایی که نقص این ماده با علم به وجود پرونده مرتبط تقصیر محسوب می‌شود، در صورت وجود عناصر دیگر مسئولیت مدنی، می‌تواند موجب تحقق ضمان شود.^۳

۱. لوی برون، هانری، جامعه‌شناسی حقوق، ترجمه ابوالفضل قاضی، (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۳)، ص ۳۹.

۲. هانس کلسن، نظریه حقوقی ناب (مدخلی به مسائل نظریه حقوقی)، ترجمه اسماعیل نعمت‌اللهی، چاپ دوم، (قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سمت، ۱۳۹۱)، ص ۶۵.

۳. در واقع این حکم وضعی در نهایت منجر به حکم تکلیفی می‌شود و در اینجا حکم وضعی موضوع ساز حکم تکلیفی است.

در حقوق فرانسه نیز برابر ماده ۱۰۱ آیین دادرسی مدنی هر کدام از اصحاب دعوا، حق طرح ایراد ارتباط را دارد. اصحاب دعوا شامل دعوای طاری نیز می‌شود.^۱ گفته شده که بر خلاف ایراد امر مطروحه، دادگاه راساً^۲ نمی‌تواند این ایراد را مطرح کند.^۳ البته این نظر با مبانی ارتباط دعواها هم‌خوانی ندارد و نباید در ایران مورد الگو قرار گیرد. برخی گفته‌اند در صورت تجزیه‌ناپذیری دعواها (ارتباط کامل) دادگاه راساً می‌تواند پرونده‌ها را ضم کند و ایراد ارتباط مطرح کند.^۴ همچنین در فرانسه رژیم حقوقی ماده ۳۷۶ آیین دادرسی مدنی را که برابر ماده ۱۰۳ آیین دادرسی مدنی ایران می‌باشد را از قلمروی ایراد امر مرتبط بیرون می‌دانند؛ لذا اگر چند پرونده مرتبط نزد همان مرجع به نحو جداگانه‌ای رسیدگی می‌شود، دادرس به درخواست دو طرف دعوا یا راساً می‌تواند قرار رسیدگی هم‌زمان صادر کند.

۲-۳. مرجع طرح ایراد امر مرتبط^۵

قانون آیین دادرسی مدنی ایران درباره این‌که ایراد ارتباط در چه دادگاهی باید مطرح شود، ساکت است. برخی بر این باورند که با مراجعه به ماده ۱۷ ق. آ. د. م. می‌توان حکم مسئله را دریافت؛ زیرا در ماده ۱۷ بنابه تصریح قانون دعوی طاری که در پی و به دنبال دعوی اصلی مطرح می‌شود، در دادگاهی که در حال رسیدگی است برپا می‌شود؛ لذا این ماده «ضابطه زمانی» طرح پرونده مرتبط را پذیرفته است؛ بنابراین باورمند به گسترش حکم این ماده و

1. Civ. 2e, 5 juill. 1978, Bull. civ. II, no 174 ; Gaz. Pal. 1978. 2. 624, note Viatte. – Sur renvoi, Rennes, 17 déc. 1980, Gaz. Pal. 1981. 1. 400, note Viatte. : Cadiet, Connexité, op.cit,n,45.

2. d'office

3. Giverdon, Claude, La procédure de règlement des exceptions d'incompétence, de litispendance et de connexité d'après le décret no 72-684 du 20 juillet 1972, Dalloz, 1973. Chron. 155. no 126. Voir: Cadiet, Connexité, op.cit ,n,45. Voir aussi: Solus, Henry, et Perrot, Roger, Droit judiciaire privé, Sirey, 1961, t. 1, nos 827 et 828 – Guinchard, Serge et , Ferrand, Frédérique et Chainais, Cécile, 33e éd., 2016, no 1605 – Voir: Frédérique Ferrand, op.cit, n 142.141.

۴. مورو، حدود مبدأ تجزیه خصوصی من ناحیه الخصوم، (۱۹۶۶)، ص ۱۸۴. به نقل از: هندی، احمد، ارتباط الدعوی و الطلبات فی قانون المرافعات، (مصر: دار الجامعة الجديدة للنشر، ۱۹۹۵).

5. Devant quelle juridiction l'exception de connexité peut-elle être invoquée?

بهره از آن برای مرجع طرح ایراد ارتباط در دعوی مرتبط هستند.^۱ این دیدگاه با نظری که باورمند به این است که رئیس شعبه نخست دادگاه (مقام ارجاع) دارای اختیار ارجاع پرونده مرتبط به شعبه بدون رعایت سبق ارجاع می‌داند، هم‌خوانی ندارد؛^۲ زیرا در صورت پذیرش استدلال گفته شده مقام ارجاع مکلف است که پرونده را به شعبه با ارجاع پیشینی (سبق ارجاع) که پرونده نخست در آنجا مطرح شده بفرستد. همچنین با ماده ۱۰۳ ق. آ. د. م. که اصحاب دعوا را مکلف کرده است که وجود پرونده مرتبط را به «استحضار» دادگاه برساند، نیز هم‌خوانی ندارد؛ زیرا تکلیف مستحضر نمودن درباره همه دادگاه‌هایی که به پرونده مرتبط رسیدگی می‌کنند، وجود دارد و نمی‌توان برای دادگاه در راستای این «استحضار» قائل به تکلیفی شد بدون آن که امکان طرح ایراد نزد آن دادگاه وجود داشته باشد. در حقیقت امکان طرح ایراد نزد هر دو دادگاه وجود داشته است که قانون‌گذار تکلیف به استحضار برای اصحاب دعوا و وکیل‌ها مقرر داشته است؛ بنابراین باید اطلاق ماده ۱۰۳ ق. آ. د. م. را با توجه به مبانی و اهداف رسیدگی هم‌زمان به پرونده‌های مرتبط شکست و گفت که ایراد امر مرتبط در هر دو دادگاه قابل طرح است و هر کدام می‌تواند پرونده مرتبط دیگر را مطالبه و مطالعه کند و در صورت احراز ارتباط چنانچه پرونده‌ها میان دو یا چند شعبه از یک مرجع قضایی باشد، مراتب به نظر رئیس شعبه نخست یا مقام برای تجمیع پرونده‌ها در یک شعبه رسانده می‌شود. در پرونده‌های حقوقی اگر پرونده‌ها مربوط به دو حوزه قضایی باشد، در این صورت دادگاهی که زودتر رسیدگی را شروع کرده (سبق ارجاع) نیز می‌تواند پرونده مرتبط دیگر را مطالبه کند. برای نمونه اگر در دادگاه خانواده شهر قم پرونده الزام به پرداخت مهرالمسمی در سال ۱۴۰۰ مطرح شده باشد و پرونده دیگری در سال ۱۴۰۱ در شهر تهران در خصوص فسخ نکاح مطرح شود، در این صورت ایراد امر مرتبط در دادگاه خانواده شهر قم که به مهریه رسیدگی می‌کند نیز قابل طرح است و این دادگاه می‌تواند در راستای ایراد امر مرتبط تجمیع پرونده‌ها را با لحاظ تشریفات مقرر، از دادگاه تهران درخواست کند، اما

۱. حسن‌زاده و افشار قوجانی، ایراد امر مرتبط در نظام دادرسی مدنی، پیشین، ص ۷۷.

۲. حسن‌زاده، مهدی و فتحی بدیع، «اثر ارتباط دعوی مدنی بر سرایت شکایت‌پذیری آراء در ایران و فرانسه با تأکید بر رویه قضایی»، مجله پژوهش حقوق خصوصی، دوره ۷، شماره ۲۵، (۱۳۹۷)، ص ۱۲۸.

اینکه پرونده‌ها در کدام مرجع باید تجمیع شود بحث دیگری است که نباید با این بحث درهم آمیخته شود. در ماده ۱۰۱ آ. د. م. ف. نیز ایراد نزد هر دو مرجع رسیدگی کننده قابل طرح است و «... می‌توان از هر دو مرجع امتناع از رسیدگی را درخواست کرد...»، در حالی که در ماده ۱۰۰ در امر مطروحه ایراد تنها در مرجع دوم قابل طرح است (ماده ۱۰۰ آ. د. م. ف.).

۲-۴. بررسی قابلیت شکایت از پذیرش یا رد ارتباط

قانون آیین دادرسی مدنی ایران در خصوص اینکه پذیرش یا رد ارتباط قابل اعتراض است یا خیر، ساکت است. در رویه قضایی اعتراض به تصمیم صادره در مورد قرار اناطه علی‌رغم سکوت قانون، در مواردی مورد پذیرش قرار گرفته است.^۱ که به نظر می‌رسد یک نظام دادرسی کارآمد باید دست‌کم قرار رد پذیرش امر مرتبط را قابل پژوهش (تجدیدنظر) بداند. در فرانسه برای ماده ۱۰۴ کد آیین دادرسی مدنی^۲ اعتراض به ایراد امر مرتبط چه پذیرفته شود و چه پذیرفته نشود؛ همانند ایراد نبود صلاحیت، قابل اعتراض دانسته شده است و اعلام شده مانند ایراد نبود صلاحیت طرح و رسیدگی می‌شود. در صورت طرح اعتراض متعدد این تصمیم، اولین دادگاه پژوهشی مورد مراجعه است که در صورت وارد دانستن اعتراض، بنابر اوضاع و احوال پرونده را برای مراجع قضایی که مناسب‌تر هستند ارسال می‌کند. برابر ماده ۱۰۵ آیین دادرسی مدنی فرانسه «تصمیم صادره در خصوص ایراد خواه توسط دادگاهی که در این مورد بدان مراجعه شده باشد و خواه متعاقب اعتراض صادر شود، هم بر مرجع قضایی

۱. دادنامه شماره ۵۴۰۰۰ به تاریخ ۹۳/۲/۱ شعبه ۲۱۵ دادگاه عمومی حقوقی تهران که به موجب دادنامه شماره ۳۴۴۰۳۴۴۰۲۲۳۲۰۹۹۷۰۹۳۰۹۹۷۰۲۲۳۲۰۳۴۴ به تاریخ ۱۳۹۳/۰۳/۳۱ شعبه ۳۲ دادگاه تجدیدنظر استان تهران اصل قابل شکایت بودن قرار اناطه مورد پذیرش قرار گرفته، ولی با این استدلال که شکایت خیانت در امانت کیفری نسبت به چک در پرونده حقوقی الزماً به پرداخت وجه چک موجب صدور قرار اناطه نمی‌باشد، قرار را فسخ کرده و به دادگاه نخستین برگشت داده است.

<https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/6716>

2. Article 104: Les recours contre les décisions rendues sur la litispendance ou la connexité par les juridictions du premier degré sont formés et jugés comme en matière d'exception d'incompétence. En cas de recours multiples, la décision appartient à la cour d'appel la première saisie qui, si elle fait droit à l'exception, attribue l'affaire à celles des juridictions qui, selon les circonstances, paraît la mieux placée pour en connaître.

Décret 75-1123 1975-12-05 JORF 9 décembre 1975 rectificatif JORF 27 janvier 1976.

مورد ارجاع و هم بر مرجع قضایی که از رسیدگی امتناع نموده تحمیل می‌شود.^۱ در صورتی که پرونده‌ها در شعبه‌های مختلف یک مرجع باشد رئیس شعبه نخست بنا به تشخیص خود پرونده را به یکی از شعبه‌ها ارجاع می‌دهد و این تصمیم جزء ترتیبات اداری است^۲ و قابل شکایت نمی‌باشد. (ماده ۱۰۷ و ۳۶۸ آیین دادرسی مدنی فرانسه). پیشنهاد می‌شود که تصمیم دادرس در مورد ردّ ایراد امر مرتبط در شعبه‌های مختلف یک مرجع، نزد رئیس دادگستری و در صورتی که پرونده‌های مرتبط در دو یا چند مرجع باشد، در دادگاه تجدیدنظر همان استان قابل شکایت باشد و تصمیمی که دادگاه تجدیدنظر می‌گیرد بر مرجع مرجوع‌الیه نیز لازم‌الاتباع باشد.

۲-۵. ارتباط و تعارض قوانین

ارتباط همان‌گونه که در مراجع قضایی داخلی می‌تواند مطرح شود، در مراجع قضایی چند کشور نیز می‌تواند مطرح شود.^۳ در این صورت گفته شده که راه‌حل آن مانند حقوق داخلی خواهد بود، اما دادگاه‌های فرانسوی به‌سختی و در موارد اندکی ایراد ارتباط بین‌المللی را پذیرفته‌اند.^۴ به‌نظر در حقوق ایران برابر ماده ۹۷۱ قانون مدنی که مقرر می‌کند: «... مطرح بودن

1. La décision rendue sur l'exception soit par la juridiction qui en est saisie, soit à la suite d'un recours s'impose tant à la juridiction de renvoi qu'à celle dont le dessaisissement est ordonné.

Décret 75-1123 1975-12-05 JORF 9 décembre 1975 rectificatif JORF 27 janvier 1976

2. des mesures d'administration judiciaire

3. Cadiet, Loïc et Emmanuel, Jeuland, Droit judiciaire privé, 9e éd , 2016, LexisNexis, nos 299 à 301. Cadie, Connexité, op.cit, n,43.

4. (cep. Civ. 1re, 10 mars 1969, JDI 1969. 659, note Bredin, dans une espèce où, en vérité, les juridictions françaises n'étaient pas compétentes. – V. également Civ. 1re, 20 oct. 1987, Rev. crit. DIP 1988. 540, note Lequette; JDI 1988. 446, obs. Huet, laissant entendre que l'exception de connexité pourrait être reçue, mais faisant du dessaisissement, pour le juge français, une simple faculté, ainsi que F. ROCHETEAU, L'indivisibilité en droit judiciaire privé, thèse, 2002, Paris 2, p. 87, note 300) – V. enfin Paris, 19 janv. 1994, D. 1994. Somm. 353, obs. Audit, qui fait droit à l'exception de connexité internationale soulevée en l'espèce au profit du tribunal de commerce de Vienne, en Autriche). La Cour de cassation a cependant eu l'occasion de consacrer clairement l'efficacité d'une exception de connexité au profit d'une juridiction étrangère (Civ. 1re, 22 juin 1999, no 96-22. 546, Bull. civ. I, no 208; Rev. crit. DIP 2000. 42, note Cuniberti: une juridiction française peut se dessaisir au profit d'une juridiction étrangère également compétente – en raison du domicile du codéfendeur –

همان دعوی در محکمه اجنبی رافع صلاحیت محکمه ایرانی نخواهد بود»، امکان پذیرش ایراد امر مرتبط به شایستگی دادگاه‌های بیگانه وجود ندارد.

نتیجه

در پرونده‌های مرتبط، به جهت اداره شایسته جریان دادرسی، جلوگیری از صدور آرای متعارض و متهافت، کاهش هزینه‌های اجتماعی و اقتصادی دعوا و قادر ساختن دادگاه به انجام قضاوت شایسته ضرورت دارد که رسیدگی هم‌زمان نزد یک شعبه از یک مرجع قضاوتی صورت گیرد. با وجود آن که ایراد امر مرتبط در قانون آیین دادرسی مدنی آمده است، اما این ایراد به عنوان یک قاعده عمومی قابل طرح در همه مراجع قضاوتی و در همه پرونده‌ها باید پذیرفته شود. ایراد امر مرتبط به جهت پیوند با نظم عمومی در همه مراحل رسیدگی و نیز پس از پایان جلسه نخست دادرسی نیز قابل طرح توسط اصحاب دعوا و دادرس است. چنانچه امر مرتبط در نزد دادگاهی دارای صلاحیت ذاتی باشد، در این صورت امکان طرح ایراد امر مرتبط نیست و در صورتی که رسیدگی به یک دعوا منوط به رسیدگی به دعوی دیگر باشد، با وحدت ملاک ماده ۱۹ قانون آیین دادرسی مدنی می‌باید قرار اناطه (قرار وابستگی) صادر شود، اما هنگامی که دعوی مرتبط در مرجع صلاحیت‌دار محلی باشد، در مرجع دارای سبق ارجاع و در صورتی که در مرجع دارای صلاحیت نسبی باشد در مرجع عالی تجمیع می‌شود. تصمیم قضایی گرفته‌شده در مورد ایراد امر مرتبط به ویژه هنگامی که ایراد پذیرفته نشده است، به جهت این که امکان عدول قواعد صلاحیت وجود دارد و نیز ممکن است، بر قضاوت شایسته اثر بگذارد باید قابل اعتراض باشد، اما در ایران این تصمیم جزء آرای قابل شکایت نیامده است، در حالی که در آیین دادرسی مدنی فرانسه این تصمیم

au motif que la solution du litige qui lui est soumis – qui ne concerne pas une mesure d'exécution pratiquée en France – commande d'appliquer la validité de la saisie dont connaît la juridiction étrangère, de sorte qu'il existe un risque de contrariété de décisions. –V. également Paris, 21 oct. 2009, JCP 2009, no 52, 598, p. 44, obs. Jehl. – Sur les conditions et les modalités de l'application de la connexité en matière internationale, V. Orléans, 6 mai 2003, Rev. crit. DIP 2004. 130, note Gaudemet-Tallon). Voir: Cadiet, Connexité, op.cit, n,43.

قابل شکایت است. هرچند قاعده ادغام یا تجميع پرونده‌ها در شعبه با سبق ارجاع در قانون آيين دادرسی مدنی ایران نیامده است، اما خرد حقوقی ایجاب می‌کند که از ماده ۲۲۷ قانون آيين دادرسی مدنی، قاعده‌ای عمومی ساخت و در مورد همه پرونده‌های مرتبط اعلام داشت که باید در شعبه با سبق ارجاع تجميع شوند. در آيين دادرسی مدنی فرانسه در مورد ادغام یا تجميع پرونده‌ها در مرجع رعایت سبق ارجاع نمی‌شود و مقررات ویژه‌ای در حالات مختلف دارد.

منابع

فارسی

- پرو، روژه، *نهادهای قضایی فرانسه*، ترجمه شهرام ابراهیمی، عباس تدین و غلامحسین کوشکی، چاپ نخست، (قم: سلسیل، ۱۳۸۴)
- حسن‌زاده، مهدی «اثر ارتباط دعاوی در دادرسی مدنی»، *مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز*، دوره ۷، شماره ۱، (۱۳۹۴).
- حسن‌زاده، مهدی و افشار قوچانی، زهره؛ «ایراد امر مرتبط در نظام دادرسی مدنی (مطالعه تطبیقی در حقوق ایران و فرانسه)»، *مجله پژوهش‌های حقوق تطبیقی*، سال هفدهم، شماره ۲ (۱۳۹۲).
- حسن‌زاده، مهدی و فتحی بدیع، «اثر ارتباط دعاوی مدنی بر سرایت شکایت‌پذیری آراء در ایران و فرانسه با تأکید بر رویه قضایی»، *مجله پژوهش حقوق خصوصی*، دوره ۷، شماره ۲۵، (۱۳۹۷).
- حیاتی، علی‌عباس، شرح آیین دادرسی مدنی، (تهران: انتشارات سلسیل، ۱۳۸۴).
- شمس، عبدالله، آیین دادرسی مدنی پیشرفته، جلد نخست، چاپ سی‌وهشتم، (تهران: انتشارات دراک، ۱۳۹۷)
- غمامی، مجید و محسنی، حسن، آیین دادرسی مدنی فراملی، چاپ ششم، (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۴۰۱).
- فتحی مسقانی، بدیع، *دعوی متقابل*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۶.
- کریم‌زاده، احمد، *نظارت انتظامی در نظام قضایی ایران*، جلد دوم، چاپ نخست، (تهران: روزنامه رسمی کشور، ۱۳۷۸).
- کریمی، عباس، آیین دادرسی مدنی، (تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۹).
- لوی برول، هانری، *جامعه‌شناسی حقوق*، ترجمه ابوالفضل قاضی، (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۳).

متين دفتری، احمد، آيين دادرسی مدنی و بازرگانی، چاپ ششم، (تهران: انتشارات مجد، ۱۴۰۲).

محسنی، حسن، کد آيين دادرسی مدنی فرانسه (برگردان)، چاپ دوم، (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۱).

محسنی، حسن، «دعاوی مرتبط و ناکارآمدی مقررات مرتبط»، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۷۷، (۱۳۹۱).

مردانی، نادر و بهشتی محمدجواد، آيين دادرسی مدنی، (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۵).
ملک تبار فیروزجایی هادی، قواعد عمومی حاکم بر ایرادات، چاپ نخست، (تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۹۸).

نهرینی فریدون، آيين دادرسی مدنی، جلد چهارم، شیوه‌های عادی شکایت از رأی دادگاه، چاپ نخست (تهران: گنج دانش، ۱۴۰۱).

واحدی، قدرت‌الله، بایسته‌های آيين دادرسی مدنی، چاپ هفتم، (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۷).
هانس کلسن، نظریه حقوقی ناب (مدخلی به مسائل نظریه حقوقی)، ترجمه اسماعیل نعمت‌اللهی، چاپ دوم، (قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سمت، ۱۳۹۱).

هرمزی خیرالله، فتحي بدیع، «گسترش دامنه صلاحیت ذاتی ناشی از ارتباط دعاوی مدنی؛ مطالعه تطبیقی حقوق ایران و فرانسه با تأکید بر رویه قضایی»، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۵۱، شماره ۱، (۱۴۰۰).

عربی

هندي، احمد، ارتباط الدعای و الطلبات فی قانون المرافعات، (مصر: دار الجامعة الجديدة للنشر، ۱۹۹۵).

References

- Cadiet, Loïc et Emmanuel, Jeuland, Droit judiciaire privé, 9e éd. , LexisNexis, nos 299 à 301, 2016.
Cadiet, Loïc, Répertoire de procédure civile, Litispendance , décembre 2016.
Cadiet, Loïc, Connexité, Répertoire de procédure civile, décembre 2016.
Fourcarde, Jean-Pierre, La connexité en Procédure Civile, thèse, Paris , n34-37, 1938.

- Frédérique Ferrand, Droit et pratique de la procédure civile 2021-2022, Sous la direction de Serge Guinchard, Dalloz, 10e édition, 2021-2022.
- Giverdon, Claude, La procédure de règlement des exceptions d'incompétence, de litispendance et de connexité d'après le décret no 72-684 du 20 juillet, Dalloz, 1973. Chron. 155. no 126, 1972.
- Solus, Henry, et Perrot, Roger, Droit judiciaire privé, Sirey, 1961, t. 1, nos 827 et 828.
- Vincent, Jean et Segre Guinchard, Procédure civile, Dalloz, n. 463-465, 1991.

Websites

- <https://ara.jri.ac.ir/Judge>
- <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/>

Translated References into English

- Fathi Mosqani, Badie, Counterclaim, Master's Thesis, Allameh Tabatabai University, 2008. [In Persia]
- Ghamami, Majid and Mohseni, Hassan, *Transnational Civil Procedure Code*, 6th edition, (Tehran: Sahami Publishing Company, 2022). [In Persia]
- Hassanzadeh, Mehdi "The effect of Relationship of actions in Civil trial", *Journal of Legal Studies of Shiraz University*, Volume 7, Number 1, (2014). [In Persia]
- Hassanzadeh, Mehdi and Afshar Gouchani, Zohra; "Objection of Correlate Claims in the System of Procedure (Comparative Study in the Law of Iran and France)", *Comparative Law Research Journal*, 17th year, number 2 (2012). [In Persia]
- Hassanzadeh, Mehdi and Fathi Badie, "The effect of the connection of civil lawsuits on the expansion of appealability of jugments in Iran and France with an emphasis on judicial judgements", *Journal of Private Law Research*, Volume 7, Number 25, (2017). [In Persia]
- Hans Kelsen, *Pure Legal Theory (Introduction to the Problems of Legal Theory)*, translated by Ismail Nematollahi, second edition, (Qom: Hozah and University Research Center, 2013). [In Persia]
- Hayati, Ali Abbas, *Description of civil procedure*, (Tehran: Salsabil Publications, 2014). [In Persia]
- Hormozi Khairollah, Fathi Badie, "Expanding the scope of inherent jurisdiction due to the connection of civil claims; A comparative study of Iranian and French laws with an emphasis on judicial judgments", *Private Law Studies Quarterly*, Volume 51, Number 1, (2021). [In Persia]

Lévy-Bruhl, Henry, *Sociology of Law*, translated by Abolfazl Ghazi, (Tehran: Mizan Publishing House, 2013). [In Persia]

Karimzadeh, Ahmed, *disciplinary supervision in Iran's judicial system*, volume 2, first edition, (Tehran: Official Gazette of the country, 2018). [In Persia]

Karimi, Abbas, *Civil Procedure*, (Tehran: Majid Publications, 2009). [In Persia]

Malek Tabar Firouzjaee Hadi, *General rules governing the procedural exceptions*, first edition, (Tehran: Sahami Publications Company, 2018). [In Persia]

Mardani, Nader and Beheshti Mohammad Javad, *Civil Procedure*, (Tehran: Mizan Publishing, 2015). [In Persia]

Matin Daftari, Ahmad, *Civil and Commercial Procedure*, 6th edition, (Tehran: Majd Publications, 2023). [In Persia]

Mohseni, Hassan, *Code of Civil Procedure of France (reversed)*, second edition, (Tehran: Sahami Publications Company, 2011). [In Persia]

Mohseni, Hassan, "Related Actions and Insufficiency of Related Rules", *Judicial Law Journal*, No. 77, (2012). [In Persia]

Nahrini Fereydoun, *Civil Procedure*, Volume IV, Normal Ways of Appealing Court Decisions, First Edition, (Tehran: Ganj Danesh, 2022). [In Persia]

Peru, Roger, *French judicial institutions*, translated by Shahram Ebrahimi, Abbas Tadayon and Gholamhossein Kooshki, first edition, (Qom: Salsabil Publications, 2004). [In Persia]

Shams, Abdullah, *Civil Procedure(Advanced)*, first volume, 38th edition, (Tehran: Darak Publications, 2017). [In Persia]

Vahidi, Qodratullah, *Civil Procedure*, 7th edition, (Tehran: Mizan Publishing House, 2017). [In Persia]

استناد به این مقاله: فتحي، بديع. (۱۴۰۲). ایراد امر مرتبط در آيين دادرسی مدنی ایران و فرانسه، پژوهش

حقوق خصوصي، ۱۲(۴۵)، ۹-۴۱. doi: 10.22054/jplr.2024.75175.2778

Private Law Research is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.